

Култура у транзицији: случај Србије

Слободан Рељић

ШИРЕЊЕ ДЕМОКРАТСКЕ КУЛТУРЕ КАО ИНДУСТРИЈА НОВЕ КОЛОНИЈАЛНЕ СВЕСТИ

Или: *да ли је култура отпора једина демократска култура данас у Србији?*

Бити непријатељ Америке је опасно. А бити пријатељ Америке је погубно.

Хенри Кисинџер

Народи могу да се опораве од политичких и војних пораза, могу да изађу из злочина и сиромаштва, али кад једном свесно прихвате понижење, предају се и продају, после тога више нема опоравка.

Винстон Черчил

Сажетак: Рад анализира начине наметања идеологије експортиране демократије у српску политичку културу – површност и хибридноћ тог процеса, неприлагођеност локалним специфичностима техника и метода наметања и наступ домаћих и страних „мисонара“. Рад се бави разлозима, ценом и смислом постигнутих резултата процеса и дубином имплементације колонијалне демократије и демократске културе у српско друштво. Утврђује се смисао разлога зашто се није инсистирало да ли је демократска култура „спроведена изнутра или наметнута споља“ као и понављање старог обрасца да „либералне демократије у земљама Првог реда увек захтевају да други народи плате – политички, друштвено и економски – за оно што њихова друштва уживају“.

Кључне речи: култура отпора, колонијална демократија, позападњавање, четврти свет, периферија, антиславизам, идентитет;

I

На површини наше устајале јавне мочваре преовлађује инертна мисао да нема потребе да се гледа около, да се наше слабости и губици ни случајно не мере с туђим слабостима и губицима, него да се императивно концентришемо на своје *недело* и да решетке пиламо са своју страну не питајући се о онима тамо. Чувена је доскочица тог мисаоног корпуса: *пометимо ми пред својим вратима* и не бавимо се другим, нашим

суседима, а тек Европом или Америком, ни случајно. Поређења и мерења су допуштена само кад нам стигну са „надлежног места“, а на нашу немерљиву инфериорност, на наш недостатак могућности и сагледавања било каквог релевантног решења, кад се жели доказати како „нашем примитивизму нема равног“, како је „наше (не)дело“ неупоредиво са светлим примерима и припада корпусу немодерности.

Оваква досетка демократских „мисионара“ у српском друштву сасвим је у складу с једном од неизбежних и типичних вашингтонских „ароганција моћи“ (В. Фулбрајт), а која је варијација поруке Римљана да оно што је допуштено Јупитеру неће бити допуштено и вољу. Додуше, Американци се нису трудили да томе дају неку стилску форму. Они то директно: *I'm counting on You! Do what we say, not what we do!* (*Рачунамо на вас: радите што вам кажемо а не шта ми радимо!*)

Ово је једна од главних смерница које Империја емитује Колонији у процесу успостављања *колонијалне демократије* (Зиновјев). Овај процес, обећан као *позападњавање*, у својој суштини је „наметање западним народима и земљама социјалног поретка, економије, политичког система, идеологије, културе и начина живота, који су слични или који имитирају западне обрасце“ (Зиновјев, 1999:68). Све се то широком организовано пропагандном операцијом представља „као хумана, несебична и ослободилачка мисија“. А најјачи је било „кључно објашњење за транзицију источне и југоисточне Европе касних 80-их и почетком 1990. садржано у тврдњи о повратку овог региона кући, повратак у Европу“ (Хофбауер, 2012: 104).

Народи на којим се изводи процес позападањавања углавном се претварају у симпатичне домороце којима се доносе ђинђуве и огледалца, а они се несебично ослобађају сировина и предмодерних вредности. Услов је да се улога Робинзоновог Петка прихвата са искреним и невиним одушевљењем како је то Данијел Дефо описао почетком XVIII века, а западњачка потрошачка раскош, наградица као за кућног љубимца, стиже одмах за одабране али и са обећањима да ће бити за све, јер ће ускоро сви бити – средња класа. Или, ако се супроставе као Срби деведесетих, онда су „ружни, прљви, зли“, има да плате и - у империјалном реду ствари су народ за одстрел: „Запад је погрешно што је последње четири године Србе третирао као рационалне људе с којима се може расправљати, преговарати, правити компромиси и договори. У ствари, они поштују једино силу или недвосмислену и уверљиву претњу да ће она бити 'употребљена'“. Ово је мисао Ричарда Холбрука (Richard Charles Albert Holbrooke) из

његове књиге насловљене као „Моја мисија“. Мисија једног демократе!
Репрезентативног примерка демократске културе.

Тако се бучно и бескомпромисно у колонијама сеје семе „демократске културе“, али генетски модификоване као што је и сама колонијална демократија генетски модификован облик управљања од оног идеала – „владавине народа, од народа и за народ“ (Абрахам Линколн) а до управљања империјалних бирократских структура колонијалним, као што би описао Александар Панарин (Александр Панарин), „одбаченим“ и презреним масама из „четвртог света“, и за - „амерички национални интерес“.

Ти процеси се одигравају у координантом систему некакве политичке културе или „политичке културе“.

Култура је, у најширем смислу, „начин на који људи живе“, а што социолози и антрополози разликују од „природе“. Културу човек ствара и она се преноси са генерације на генерацију, за разлику од „биолошког наслеђа“ које му је датост. Политичка култура, као подсистем, се преноси у нашим главама кроз „наше идеје, вредности и претпоставке о томе како би друштво требало да буде организовано, као и очекивања, надања и страховања од власти“. И то „како *ми* видимо друштво у коме живимо“ сматра Ендру Хејвуд (Andrew Heywood) „*може бити важније* од његове стварне структуре моћи и расподеле ресурса... Перцепција не само да може да буде важнија од стварности, већ практично може да *буде стварност*“ (Хејвуд, 2004: 379). [И, ваља разликовати „политичку културу“ од јавног мњења јер она (политичка култура) „*обликује трајне вредности а не дневно реаговање људи на одређене политике и проблеме*“.]

Питање утемељености и аутентичности политичке културе није никаква маргиналија. *Веровање људи, симболи и њихове вредности*, често потцењени од вулгарног политичког прагматизма, у ствари су, основа на којој стоји чињеница „да ли (људи) сматрају *свој* систем законитим, односно легитимним. Легитимитет је, дакле, кључан за политичку стабилност и представља извор *опстанка и успеха* режима“ (Хејвуд, 2004: 379). Ендру Хејвуд, кредибилан амерички аутор, инсистира на „свом“ систему, јер ако систем није „наш“ политичка култура – није важно да ли је демократска (која инсистира на партиципативности), поданичка или пароксијална – поставља и појединца и друштво у гард „против“. Та логика друштва важи откад

постоје политичке организације: оне могу бити наше или снага које су нас окупирале. Стање окупираности је историјски легитимно, али је став према њему начелно – став одбацивања, чак и у случају да оно, евентуално, доноси друштву материјалну корист.

Покушај промене те историјске константе је западњачки продукт „индустрија свести“ (*Bewusstsein Industrie*), а за коју је Ханс Магнус Енцесбергер (Hans Magnus Enzensberger) још шездесетих тврдио да је „кључна индустрија XX века“. Тих година је још важило као очигледно да „где год се данас окупира или ослободи нека високоразвијена земља, где год дође до државног удара, револуције, преврата нови режим не осваја путеве и средства тешке индустрије, него радио-станице, штампарије, телеграфске службе“ (Енценсбергер, 1980: 10). Анализа последица је показивала „успон“ тог напора. Индустрија свести је постала стање духа. „Ко је господар, а ко слуга не решава се само на основу тога ко располаже капиталом, фабрикама и оружјем - него што даље, то јасније – ко располаже свешћу других“ (Енцесбергер, 1980:13). Индустрија свести је друштвена константа. „Већ данас... нема власти која се може одрећи тих деловања“, констатује Ханс Магнус Енцесбергер.

Ипак, пошто су чињенице „тврдоглаве“, после неког времена маса на којој се изводи операција позападњавања почне да схвата да велика обећања никад неће бити испуњена. Средња класа и онако танка, нестаје. Али, поход позападњавања се не осврће на тај резултат. Он има и јасну логику и ред: „дискредитовати све основне атрибуте друштвеног уређења земље коју је потребно позападњачити; дестабилизovati је; допринети кризи економије, државног апарата и идеологије; поцепати становништво земље на непријатељске групе, атомизирати га, подржавати све опозиционе покрете, поткупити интелектуалну елиту и привилеговане слојеве; истовремено вршити пропаганду о врлинама западног начина живота; подстицати завист међу становништвом земље која се позападњачује према западном изобиљу; стварати илузију да је ово изобиље достижно у најкраћем могућем року уколико његова земља ступи на пут трансформације по западним обрасцима; заразити народ пороцима западног друштва, представљајући пороке као врлине, као истинско испољавање слободе личности; пружити помоћ земљи која се позападањује у оној мери, у којој се користи разарање њене економије, рађа паразитизам у земљи, ствара Западу репутација несебичног спасиоца позападњене земље од мана њеног пређашњег начина живота“ (Зиновјев, 1999: 69). Цитат јесте прилично дуг, али тешко је ово рећи са мање речи.

II

Постоји не мали део данашње српске експертске елите који би оваквим очигледностима могао приговорити зато што их је уочио интелектуалац Александар Зиновјев (Алекса́ндр Алекса́ндрович Зино́вьев). Зиновјеву се признаје да је тачно описао мрак совјетског бирократизма, али се на његову позну „критику западне хегемоније“ гледа суздржано. Зато делује уверљивије кад се позовете и на Ивана Крастева (Иван Крыстев) који је деценију и по касније „на терену“ уочио да су, на пример, „балканске демократије политички режими у којима су гласачи слободни да мењају владе, али су врло *ограничени у мењању политике*. Било какав притисак одоздо аутоматски је окарактерисан као 'популистички', а зависност од Запада унапред и неупитно диктира да се „демократизација схвата као прилагођавање стандардима Европске уније“. Аустријски аутор Ханес Хофбауер (Hannes Hofbauer) ће то директно назвати „колонијализам Европске уније“. Тако се живи с парадоксом да „међународни фактор“ без кога демократизација не би имала гарантни лист „не види ништа лоше у томе што партије добијају изборе играјући на карту популизма, а владају играјући на карту ММФ-а“ (Крастев, 2004: 29).

И овако уљудно речено ово звучи поразно: у *колонијалним демократијама* народ ништа не може да промени нити да одлучује о својој судбини. Он само служи да у „демократском веку“ [тако је Липсет (Seymour Martin Lipset) означио XX век] даје покриће да се одлуке које су од стварног значаја, а свакако се доносе изван утицаја демоса, могу назвати „демократске“. Колонијалне окупације су биле суровије и несофистицираније, али неупоредиво транспарентније, одговорније према Колонији и, у сваком погледу, моралније.

Та манипулација се у политичком прагматизму оверава као „појам успеха реформи“ иако је она „дугорочно гледано деструктиван(а)“, јер ствара опасно стање „константног неуспеха гласача да изгласају промену политике“. Крастев упозорава да то „може довести на власт партију која је суштински антисистемска“, а и „раздваја изборну кампању и стварну примену власти, те чини немогућим да политичари одговарају за своје поступке“ (Крастев, 2004: 29). То јавну комуникацију претвара у бестидну размену голих лажи, а јавно мњење је баруштина у којој труну велики идеали и узвишена обећања – а друштво више ни о чему не зна ништа. Крастев подсећа да је

велика бука око корупције, (најомиљенија тема за разгаљивање видика уморног демоса) коју толико подгрејавају спољни фактори, у ствари, делом стварна корупција, али не мање - „ескалација антикорупцијске перцепције“. „Студије спроведене од стране Центра за либералне стратегије показале су да *антикорупцијска осећања* у Бугарској нису у толикој мери последице стварног степена корупције, колико потпуног разочарења резултатима транзиције и повећања друштвене неједнакости уопште“ (Крастев, 2004: 25).

Све то доноси „културу цинизма“ у којој „људи верују да су њихови напори осуђени на пропаст и да ће резултати свега бити неуспех“ – 70 одсто Бугара се сматра губитницима транзиције, њих 62 одсто „би желело да живи у неком другом времену. Статистика из Македоније још је више застрашујућа. На питање да ли сматрају да, уопштено гледано, Македонија иде у правом смеру, 62 процента грађана ове државе одговорило је 'не', а само 12 процената одобрава пут којим је Македонија кренула“ (Крастев, 2004: 8). Психологија ћорсокака подигнута на пажљиво и свакодневно грађеном осећању инфериорности у односу на Империју - да где год да сам кренеш нигде нећеш стићи – константно је стање колонијализоване колективне свести.

У свом очајању људи на Балкану су веровали у добре намере „међународне заједнице“, како воле да себе зову САД и ЕУ, и очекивали рационалну помоћ. Али „међународни актери... не кажњавају елиту због кршења обећања датих бирачима, већ их, напротив охрабрују да то ураде. Међународна заједница кажњава владе које неиспуњавају обавезе према ММФ-у, али није заинтересована да утврди до које мере политичари испуњавају обећања дата бирачима“ (Крастев, 2004: 30). „Међународна заједница“ дозвољава да се та држава позива на суверенитет мимикрично, али не и да се понаша суверено. Она се труди да „на терену“ нађе домаће кадрове који неуморно објашњавају како је то нормално.

Ради се на систематском претварању државе у „територију“ (Мишел Чосудовски) (Michel Chossudovsky) без икаквог и економског суверенитета - чак и са забраном помишљања на могућност самосталности на економском плану. „Земље бившег совјетског блока, које су прошле транзицију од социјалистичког, нетржишног система у тржишни капитализам... биле су врло рањиве“, подсећа економски историчар Иван Т. Беренд (Iván Tibor Berend) и као такве постале су „јакo зависне од моћних економија Европе“. Један од кључних показатеља је контрола токова новца –

„јер је, у просеку, 87% њиховог банкарског капитала било у рукама западних банака... тако да је у периоду 2005-2008, 88% румунског, 96% словачког и 99% естонског“ банкарског сектора у западном власништву. Земље источне Европе су, традиционално, слабије индустријализоване а у њихова културна правила и обичаје су укоренење другачије перцепције капитализма. „Селјачка друштва на Балкану носе јак колективистички анти-капиталистички легалитет... То је историјска последица“ (Berend, 2013:36).

Историја их је научила да и кад „стижу“ - западни дарови су данајски. Али сваки пут, како то бива у сиромаштву и распаду, западни сјај и пропаганда утичу и на њихов нагон за похлепом који им подгрева наду да и они, за трен, могу постати богатији и моћнији. Тако нешто у историји не бива. А „парадигма транзиције“ како се назива поглед на сав тај мутљаг „често не види како грађани доживљавају политички режим своје државе“. Зато они могу да узврате тихим показивањем очајања: „Резултат овога јесте да грађани гласају против влада које су хваљене и 'рангиране' од стране Запада“ (Крастев, 2004: 14). Али зато им на ту „пасивну резистенцију“ следује систематско „ружење народа“. „Међународна заједница“ то ради рутински.

III

Норвешки економиста Ерик Рајнерт (Erik S. Reinert) тврди да су овако усмерени и диктирани економски токови у *колонијалним демократијама* „Моргентауов план за Трећи свет“. Наиме, амерички министар финансија Хенри Моргентау (1934-1945) (Henry Morgenthau) као одговор на питање *шта са Немачком која је за само 30 година започела два светска рата* – сматрао је најбољим решењем да ту земљу треба деиндустријализовати. „Све индустријске машине требало је уклонити, а руднике попунити водом и цементом... план – су савезници прихватили на састанку у Канади 1943. и он је покренут чим је Немачка капитулирала 1945“ (Реинерт, 2006: 99). Због великог страха од експанзије комунистичког Истока Моргентауов план је „тихо заустављен“ и покренут је Маршалов план „који је за циљ имао потпуно супротну идеју... *реиндустријализацију* Немачке и остатка (западне) Европе“ (Реинерт, 2006: 101).

Кад је пола века касније, после пада Берлинског зида, почела деиндустријализација земаља другог блока и Трећег света, повампирео се и

Моргентауов план. „Слабе индустријске државе у Другом и Трећем свету биле су изложене шок терапији, понекад се отварајући за слободну трговину преко ноћи. Нације као што је, рецимо, Монголија, изгубиле су око 90% своје не тако мале индустрије у року од 2-3 године; у земљама као што су Перу и Русија, половина индустријских радних места је нестала за само пар година, док су се, истовремено, реалне плате преполовиле... Глобализација је постала неоколонијализам који настаје кроз *de facto* Моргентауов план: колонија је у суштини држава која има дозволу да производи само сировине“ (Реинерт, 2006:123). Главни инструменти за спровођење тог „плана“ су Светска банка и ММФ, који се упорно свету представљају као добротвори и несебично нуде савете.

Професор Рајнерт је у невеликој али драгоцену књижици „Глобална економија – како су богати постали богати и зашто сиромашни постају сиромашнији“ одговорио и на кључну моралну дилему која, очигледно мучи само сиромашне. Наиме, пред једно његово предавање у Аруши, Танзанија, маја 2003, питао га је танзанијски генерал, члан парламента: „Прочитао сам оно што сте написали и имам само једно питање', рекао је. 'Да ли нас намерно терају у неразвијеност?'“ Одговор заслужује да буде цитиран:“Стекао сам поштовање према крупном генералу пуном духа, који се показао као способан председавајући на састанку парламента тог јутра. (Ради се о заседању заједничког источно-афричког парламента Кеније, Уганде и Танзаније. прим. С.Р.) Налазили смо се у шатору на сред старе плантаже кафе која је затворена, јер су ниске цене на светском тржишту учиниле да ју је непрофитабилно издржавати, упркос минималним платама. Од неколицине индустрија које је Танзанија имала, већина је нестала током много година *упорне политике структурних реформи* Светске банке и ММФ-а. Назапосленост и сиромаштво били су свуда око нас.

'Искрено, видим само два могућа одговора', одговорио сам генералу. 'Или то раде из незнања, или због тога што су зли. И комбинација ових фактора наравно је могућа. Можда можемо рећи да *систем* тера људе да то раде.' 'Хвала', рече он, 'само ме је то интересовало.' Могао сам да додам да после Другог светског рата, 'систем ме је натерао да то радим' *није више прихватљив аргумент*“ (Реинерт, 2006:129-130).

Јер, управо су САД кад се радило о Западној Немачкој, Јапану или Јужној Кореји, као „штиту“ тзв. „слободног света“, неупитно знале да је индустријализација најјаче оружје. „Када је опасност од комунизма прошла, САД су покренуле политику која је имала супротан ефекат у сиромашним државама и која је забрињавајуће слична старој енглеској колонијалној политици“ (Реинерт, 2006: 130). Има ли смисла, у

„демократској култури“ каква нам се имплементира, искрено се питати: „Зашто то више не знају?“ (Реинерт, 2006: 130). Или је логичније запитати се: Зашто се не заштитимо од овако спровођеног позападњавања? То је питање опстанка. Ако се ми не боримо нико нас други заштити неће. Народи без способности самоодбране сиђу са историјске позорнице међу одумрле културе народа који су „једном свесно прихватили понижење, предали се и продали“.

У време „велике транзиције“ као оправдање се може узимати да су многи народи у сличном положају. Јер кад је једном „план заживео“, то је већ цивилизацијска машина за пљачку: „Европска унија и ММФ инсталирају своје монетарне савете који изводе интервенције у националним буџетима... Све ове мере гарантују константан одлив капитала из периферије ЕУ у центре великих концерна. *Враћање добити остварене на основу инвестираног капитала из године у годину знатно премашује нове инвестиције...* у 2010... слика је изгледала: 10,5 милијарди евра одливано као добит на основу уложеног капитала из Чешке (притом су нове инвестиције износиле само 5 милијарди), 12 милијарди евра одлило се из Пољске (уз 7 милијарди нових инвестиција) и 6 милијарди из Мађарске (уз нове инвестиције у износу од 1,5 милијарди)“ (Хофбауер, 2012:19). Иначе, у години великог слома „2008. године просечна стопа репатрираног профита (који је враћен из Источне Европе, прим. С.Р.) на основу уложеног профита је 70%“ (Хофбауер, 2012:48). Ово је највиша стопа „у 20-годишњој историји неравноправних односа истока и запада европског континента“. Разлог – Велика криза.

IV

Кроз прашину подигнуту од великих друштвених развалина језди менаџерско-капиталистичка фаланга са лап-топовима и својим правилима, својом (не)етиком; бучна, арогантна и брутална она регрутује и сараднике „на терену“ – људе лоших карактера, несколоне поштовању реда, бескрупулозне, сурове, склоне свакој врсти преузимања, разношења или отимања. Тај процес се онда сасвим озбиљно назива „хармонизације“ и на њој предано раде одреди транснационалне бирократско-шићарцијске војске од Брисела и Вашингтона, преко западних престоница до локалних НВО-мисионара и на брзину едукованих егзекутора из државних ресурса на свим нивоима.

Сви ти извођачи радова су, у крајњој линији, део „нове глобалне аристократије“ (Кристофер Лаш)(Cristopher Lasch) коју одликује „континуирана фасцинација капиталистичким тржиштем и њихова френетична потрага за профитом“ (Лаш, 1996: 36-37). Наступају као некад хистерични трагачи за златом чији животни циљ стаје у немогућност да се одупру зову преконоћног богаћења. А „њихова лојалност – ако тај израз у овом контексту већ сам по себи није анахрон – интернационална, а не регионална, национална или локална“ (Лаш, 1996:37). Цену подизања нове глобалне класе су платили и плаћају средња и радничка класа. Борба против овог паразита, иначе је много сложенија него у класичном буржоаском друштву. И данас више није проблем у томе да контрола над њом постаје немогућа - што суштински угрожава основни концепт демократије - већ је „реч о вероватноћи да ћемо изгубити националну демократију, а добити отуђену и арогнатну, глобалну аристократију“ (Антонић, 2008: 254).

Тиме се позабавио Александар С. Панарин, руски социолог, који је с тим слојем имао искуствени контакт. Он указује на кључну особину нове елите на европском Истоку („западњака“, „модернизатора“, „европејаца“): да она „неће да чека резултате модернизације заједно са сопственим народом, већ хоће одмах да живи у 'богатом цивилизацијском простору' као кооптрирани члан глобалног елитног друштва“. Тај део друштва стално прети одласком, а, иначе, се „школује и лечи у иностранству, забавља се у иностранству, духовно живи у иностранству. Стога она која треба да брине о благостању народа више уопште није заинтересована за домаће школе, болнице или позоришта“ (Панарин, 2001).

Као последица те „издаје елита“ настаје ентитет за који је и „трећи свет“ нешто – и Панарин то назива „четврти свет“ или „простор одбачених“. А онда отуђена елита креће у крсташки рат за доказивање аутохтоне кривице самог народа за – катастрофално стање. Не само да их пљачкају, драстично сиромаше и лишавају елементарних људских права, него се „труде да их дискредитују свим средствима“, а по најбољим колонијалним обрасцима. „Организатори огромне деиндустријализације, која је лишила милионе права на рад, причају о непоправљивој лењости 'овога' народа. Ликвидатори социјалне државе, који су лишили жене свих социјалних права и довели их у ситуацију да продају своје тело, бесне против пропадања морала. Културтрегери вестернизације, који су пожурили да дискредитују народну културу и морал, који су под подозрењем да су традиционалистички, вриште о лумпенској психологији нижих

народних слојева. Једном речју, свима прогоњенима и сумњивима а који су неадаптирани на светско тржиште пришива се да су отпадници, непријатељи савремене цивилизације“. Панарин најављује „да је пропагандни рат с неадаптираном већином светске и националне периферије само припрема за физичко насиље и геноцид који ће уследити“ (Панарин, 2001).

Смештајући их у „антилиберални лоби“, Слободан Антонић је елиту колонијалне демократије видео у четири колоне које наступају упоредо и координирано: „међународне биркорате... из Брисела или Вашингтона свеједно, задужени за 'реконструкцију' или 'интеграцију' источноервопских друштава“ (Антонић, 2009:35). Уз њих су амбасадори западних држава, службеници америчких и европских агенција за „реформе“ и „развој“ (*USAID, Euroean Agency for Reconstuction, The European Commission's Delegation, Stability Pact*, итд), затим представници глобалних невладиних организација (*Freedom House, Amnesty International, Transparency International, The International Crisis Group – ICG, The International Republican Institute, NDI – National Democratic Institute, Fridrich Ebert Stiftung, Konrad Adenauer Stiftung*, итд), а ту су и представници међународних финансијских институција (Светска банка, ММФ, СТО, итд). Та уиграна екипа која одаје, на први поглед, утисак разуђеног фронта процеса демократизације, у ствари, на једнообразан начин препарира државне службе и службенике, универзитете и медије, за синхронизовану акцију на остваривању интереса западних држава; те домаће снаге, људи од западног поверења, „својевресни 'реформско-модернизацијски' сталеж страначких политичара и државних администратора“ (Антонић, 2009:36). У акцији на терену „њихов задатак је да строго спроводе упутства (спољних) евалуатора“, а за то су „награђени могућношћу неограничене пљачке (наравно, само властите државе и властитог народа)“ (Антонић, 2009:36); *бизнисмени* су ту да обезбеде „'отворено' и 'стабилно' тржиште. Што заправо значи да се мора уклонити држава као конкурентни власник или предузетник чак и у стратешким гранама. А домаће становништво мора искључити из власништва или управљања. Али, најважнији задатак ове фракције јесте обезбеђење новчаних награда реформаторима (али врло често и евалуаторима) кроз системску корупцију“ (Антонић, 2009:37). И на крају тог ланца су *мисионари* „месна подружница транснационалне опслужујуће класе (*Service Class*). То је домаћа академска, медијска и културна елита која проповеда и одржава идеологију 'реформе', 'модернизације' и 'евроатлантске интеграције“ (Антонић, 2009:37).

Колонијалној демократији, по логичном империјалном реду следује колонијални третман и – прилагођена колонијална политичка култура. То је све историјски утемељено и каналисано, као што је показао Едвард Саид (Edward W. Said) у класичном делу „Оријентализам“. На пример, оно што се назива „идејом Европе, колективним појмом о 'нама' Европљанима, као супротним свим 'онима' не-Европљанима; и одиста, има разлога да се тврди да је управо главна компонента европске културе оно што је ту културу учинило хегемоном како унутар тако и изван Европе: наине, идеја европског идентитета који је надмоћан у односу на све не-европске народе и културе“ (Саид, 2000:16-17). То је „идеолошки продор универзализма који почива на осећању западно-римске културне надмоћи чији је врхунац данас у позиву на рат за поштовање људских права“ (Хофбауер, 2012: 13).

Тај закључак није нов и Оријент није једина инспирација за европски хегемонизам. Има век и по како је и Николај Данилевски (Никола́й Яковле́вич Даниле́вский) у свевременској књизи *Русија и Европа* расправљао тезу да неспоразуми та два кључна ентитета наше цивилизације долазе отуд што се они слабо познају међусобно. „Зашто Европа, која све зна, од санскритског језика до ирокешких говора, од закона кретања сложених система звезда до састава микроскопских организама, не познаје само Русију?“ Не можемо јасно разумети како су ти аргументи звучали крајем XIX века, али данас изгледају као да стари Николај седи горе негде, гледа метеж у нашој долини и пише – блог. „Европа не зна зато што жели да не зна или, боље речено, зна онолико колико хоће, тј. како одговара њеним предрасудама, страстима, поносу, мржњи и презиру.“ Закључак је прост: „Ствар је у томе да нас Европа не признаје за своје“ (Данилевски, 1994: 83).

Саид је утврдио сву дубину и раширеност те културне чињенице, те да она увелико превазилази *Робинзона Круса* Данијела Дефа и да је однос према *Петку* законито стање западноевропског духа : „Модерном специјалисти за викторијански период неће требати много да призна да су *хероји либералне културе*, какви су били Џон Стујарт Мил, Арнолд, Карлајл, Њумен, Маколи, Раскин, Џорџ Елиот, па чак и Дикенс, имали врло одређене погледе на расу и империјализам, које ћемо врло лако наћи на делу у њиховим списима... Иста врста парадокса може се наћи и код Маркса“ (Саид, 2000:26).

Пошто је утицај социјалистичких идеја на наш простор евидентан важно је разумети и да су Карл Маркс и Фридрих Енглес, сагласно германској култури у коју су утемељени, подразумевали да постоје зрели, европски народи и они којима недостају „историјски, географски, политички и индустријски предуслови самосталности и животне способности“ – што су оне 1848. таксативно набројано, по њима, били - Чеси, Словаци, Хрвати, Срби и Украјинци (hr.wikipedia.org, одредница „rasizam“).

Антиславизам је био нешто што је било тешко заобићи у том друштву, а зато и није било потребе ни прикривати га. Чуђење над њим је из неких потоњих времена. „Да се словенским варварима криво освети, изразио је жељу Фридрих Енгелс у чланку који се појавио 15. јануара 1849. у *Neue Rheinische Zeitung*-у” (Wippermann, 2007). Бес код Енгелса је пробудило учешће Бана Јелачића у гушењу револуције у Аустрији и Мађарској. И то му је „дало за право да тзв. Јужним Словенима припише контрареволуционарна убеђења и назоре по чему се разликују од Немаца, Пољака и Мађара који су се, по њему, активно уплитали у историју и представљају носиоце прогреса“ (Wippermann, 2007). Зато би ти народи морали „заједно са сличним малим и неисторијским отпадима и руинама од народа, да нестану са лица земље у следећем светском рату“ када ће историја „збрисати са земљине кугле не само реакционарне класе и династије него и читаве реакционарне народе. То је такође прогрес“ (Wippermann, 2007).

Професор савремене историје на берлинском Слободном универзитету Волфганг Виперман (Wolfgang Wippermann) подсећа да тај дуги марш од Хегелове тезе о „постојању неисторијских народа“, преко Макса Вебера, Маркса, Кауцког па све до савремених мислилаца носи у себи и један „антисловенски код“ : “Чини се да је управо у левичарским круговима [данас] шик да се причају вицеви о глупим Пољацима, да се говори о деспотској владавини Путина као типично руској и уопште се узбуђивати због заосталости и крволочности Словена на Косову и било где другде“ (Wippermann, 2007).

У познатом тексту „Бестијалност и хуманост“, објављеном у немачком магазину „Цајт“ у време НАТО бомбардовања Србије, Јирген Хабермас (Jürgen Habermas) је бесправну агресију на суверену земљу, балканску и словенску, правдао „успостављањем – уместо међународног права – космополитског пројекта“, али пошто то делује правно анахроно а логички неутемељено онда се дао на актуелизовање старих ауторитета. „Ова је традиција постојала и код нас од Канта до Келзена. Али њу тек сад

једна немачка влада заиста схвата озбиљно“ (Хабремас, 1999). Хабермаса српски национализам „највише подсећа на немачког историчара и књижевника Ернст-Мориц Арнта. Познато је да је Арнт у свом четвртоном делу *Geist der Zeit* (1806-18) и у бројним патриотским песмама и политичким памфлетима... допринео артикулисању отпора Немаца Наполеоновој инвазији и формулисању свести о немачком националном јединству“ (Вратуша, 2000: 38). Професор Вера Вратуша тумачи Хабермасово дезавуисање српске позиције тиме што он „оваквим поређењем... сугерише да је деветнаестовековни државотворни национализам историјски превазиђен, без обзира о којем се народу радило. Хабермас међутим нигде не сугерише да би у име превазиђености национализма требало поново поделити Немачку на низ државица, или барем на две, као после Другог светског рата“ (Вратуша, 2000: 38).

Позиција империјалне моћи значи право на мишљење о производњи једнократних правила, кад Хабермас цинично констатује да „самоовлашћивање НАТО-а“ да изврши агресију „не сме да постане правило“. Што је дозвољено Империји не оставља могућност да постане право за друге. „Он дакле не заузима принципијелно становиште и не доводи у питање легитимност кршења важећег међународног права и у случају Југославије. Кантовски категорички императив моралног делања – не чини другоме што не желиш да други учини теби, Хабермас је заменио маџавелистичком максимумом да циљ оправдава средство, нарочито ако си довољно моћан да спречиш да исто средство буде употребљено против тебе“ (Вратуша, 2000: 40).

Хабермасов приступ произилази из западног *секуларног универзализма*, који, „попут римског папства, не трпи никакав релативизам“ а већ је посато „основа једне нове мисије која треба да донесе и у последњи кутак света вредности као што су демократија и тржишна привреда, а да се притом не узимају у обзир никакве локалне односно националне или религионе специфичности. Демократија се при том схвата као грађанско-парламентарна док се кредо тржишне привреде нескривено представља као економски експанзионизам најснажнијих капитал-група“ (Хофбауер, 2012:120). То је неизбежан оквир у којем се одиграва читав процес.

VI

Колонијална демократија „по низу карактеристика, је *наставак* претходне колонијалне стратегије западноевропских земаља“, али је, ипак, и - нова појава. Јер,

таква демократија „није резултат природне еволуције дате земље на основу њених унутрашњих услова и законитости њеног историјски формираног социјално-политичког устројства“ (Зиновјев, 1999: 70). Она је споља наметнута и подупиरे се колонијалним мерама; велике земље се дезинтегришу (СССР, Југославија), мање економски колонизују, а као манипулација се користе и „идеја ослобођење и националне независности“.

У пропагандним кампањама које пуне званична тумачења, школске садржаје и медијске интерпретације демократија се представља као цивилизацијски неупитна универзална вредност и оспорава тек у досеткама. Омиљена је она која се приписује Винстону Черчилу који, док гледа кроз дим који се диже изнад дебеле цигаре, онако шеретски вели: „Демократија је најлошија државна форма, ако изузмемо све остале.“ У том колективном стању „покондирене тикве“ отпада продубљеније самопосматрање у коме би се на то стање гледало и као на *демократски елитизам* - да је демократија, као што је писао Јозеф Шумпетер (Joseph Alois Schumpeter) средином прошлог века, тек „владавина *подржавана* од народа“ и да се своди на могућност народа да прихвати или одбије оне који њим и иначе владају, а то су корпоративни челници тзв. „менаџерске класе“ и политичка елита. У колонијалној демократији таква врста увиђања суштине друштвених односа, који се друштву намећу, жигоше се као „губљење времена“.

Земљи се, иначе, не одузима формалност суверенитета и „с њом се успостављају односи као са тобоже равноправним партнером“ (Зиновјев, 1999: 70). Стварају се центри економије по западном обрасцу „под контролом западних банака и концерна“; спољашњи обрасци демократије се користе као „средства једног сасвим недемократског система“; незнатан део становништва је поткупљен да би се могла обављати експлоатација целог друштва; „колонизована земља се у сваком погледу доводи до таквог стања да постаје неспособна за самосталну егзистенцију; десеткује се војска, национална култура се претвара у баруштину из које расте „псеудокултура западњаштва“. И: „Масама становништва се нуди сурогат демократије у виду распуштености, слабљења контроле од старне власти, приступачне забаве, препуштеност самом себи, систем вредности који ослобађа људе од труда над собом и од моралних ограничења“ (Зиновјев, 1999: 71).

Запад (истина не само у колонијама) уништва могућност опстанка „жаришта из кога би могло изникнути нешто способно за нови облик еволуције... Запад, освајајући свет за свој рачун, уништава сваки могући конкурентски заматак другачије еволуције“ (Зиновјев, 1999: 71).

„Демократска култура“ која настаје као последица процеса позападњавања ствара културну преиферију у којој је достигнуће уметност копирања, а уметници су јавно поносни због своје „покондирености“ и стања инфериорности, а публика – то је публика провинције чија свест живи с уверењем да је „свет негде другде“ и да се читав живот грађанина своди на чекање да однекуд дође Неко или стигне Нешто чему се мора на трен приближити и од тог сећања живети. Таква култура одсуства амбиција, култура пасивности, култура покорности је продукт велике западне индустрије свести а која неупитно насељава наше јавне сервисе, заузима водеће позиције у нашим комерцијалним медијима и „заслужује“ подршку наших министарстава. Сасвим окрај нашег јавног мњења промиче политички некоректна култура, култура наше традиције, на чему се формира *култура отпора* позападњавању, која је у некој димензији креативна – а чији ће успеси (ако нису неким случајем успели да пређу границе наших званичних и јавних ограничења, као Кустурица, нпр, или вашар у Гучи) бити презрени, њена достигнућа цепана и гажена а уметници оптуживани за локализам, традиционализам, национализам.

Али култура отпора се не може укинути. Она се може прекрити сјајем и бедом потрошачке културе, она се може унижавати неупутним поређењима, али поврђени и из јавности екскомуницирани народ не може без њеног слабог лелујавог светла. Она пролази три фазе:

А) дубинског отпора у коме се меша култура очајања и логика латентне резистенција; то је оно што је немогуће савладати у човеку као друштвеном бићу. То је Аптон Синклер (Upton Sinclair) надахнуто описао као „последњу одбрану човечанства“ од претварања Човека у Ништавило. То је „тај глас који надјачава претњу и заповести тираније, глас који говори: Ја сам Човек и ја одолевам... Ја сам Истина, и хоћу да ме свет чује. Ја сам Правда, и хоћу да се вршим у свету. Ја сам Слобода, и ломим све законе, пркосим сваком насиљу, кличем, објављујем ослобођење! – и зато што је у свако доба и сваком поднебљу та *света моћ* живела у човечијој души, зато што је у њој

говорио тај тајанствени глас, човечанство је изашло из таме и дивљаштва, бар у сан о лепом и срећном животу“ (Синклер, 1947:299).

Пасивна резистенција подразумева „отпор властодршцима без узвраћања силе“, што значи одбијање извршавање обавеза које поставља политичка власт, било легална или илегална државна власт или окупаторска власт. У друштвима европског Истока “политички Франкештајн“ ствара наизглед апсурдну ситуацију: легализована тзв. демократска власт, снажно подржавана од „земаља старе демократије“ води тихи и систематски рат против народа и својом хегемоном пропагандном машином – своје насиље презентује као успостављање демократског система и ауторизовано ширење демократске културе, а отпор народа је „преддемократско стање“, сукоб с масом којој треба мењати свест, учити га „демократској култури“. Колико год је овај процес мисионарски, толико је и анти-демократски, против-народни, патерналистички, тоталитаран.

Које су шансе да на том тлу израсти цветови демократије? Мале. Готово искључене. Али да се друштво тако уводи у каљугу колонијалне демократије, то је сасвим извесно. „Нови европски поредак“, како аустријски аутор Ханес Хофбауер описује оно што директно назива „колонијализам“, сложен је систем који се *економски* „састоји од израбљивања извора (ресурса) и улагање ('коришћење капитала') ради извлачења профита“; *политички* он доноси „увођење стране управе над колонизованом“; *културно* је то „мисија цивилизовања и оправдавање израбљивања“; *правно* доноси „различито дефинисани статус људи и региона у центру и на периферији“; *војно* су ту „снаге за интервенцију колонизатора. Сви ови елементи су у порасту који се може јасно пратити у протекле две деценије“ (Хофбауер, 2012:13).

Б) кад време илегалности културе отпора још траје, али се њен излазак у јавност не може зауставити и почиње процес задобијања јавног легитимитета кад званична политичка култура („демократска“) не може да тврди да култура отпора не постоји;

В) формирање нове политичке културе која је постала као микс креативне културе која је покренута из дубине настојања демоса да искаже своје потребе и старе културе која је негирала могућност њеног настанка; она је усклађена са светским и цивилизацијским токовима слободе а легитимисана је и код оних којима се влада;

Ми се данас налазимо у другој фази и то у времену кад се статични процеси драматичним чињеницама кризе убрзавају.

VII

А последице, или би то било тачније назвати резултати, имплементације колонијалне демократије су катастрофални. Главни мамци за масе су обећања да капиталистичко привређивање носи уздизање свих до припадника анти-класе - која се под генеричким именом „средња класа“ - нуди као лек за све. Али зар није запослење, под условима који обезбеђују праведну расподелу, оно што би пре свега требало да карактерише „државу доброг стања“. Међутим, у данашњој Србији бар четвртина радно способног становништва не ради. Од 5. октобра 2000, датума који се узима као преломан у процесу позападњавања, кад Србија „пуним једрима“ креће пут незаустављивог прогреса, „без посла је остало 363.292 особе. Наиме 2000-те године било је запослено 2.089.292 људи, док их је данас 1.725.960 (подаци су за 2012.). Број запослених данас је мањи за 17,4 одсто у односу на пети октобар 2000-те. Дакле... сваки шести радник је остао без посла“ (Грк, 2012:174) .

Да резултат буде поразнији ваља додати да су „највише без посла остајали они који су радили у производњи“. А још један ексер у овом мртвачком ковчегу „неолибералном капитализму“ је факат да је у „модернизованој“ Србији „повећан за око 15.000 број запослених који примају средства из буџета“ (Грк, 2012:174). И: да више од 50 одсто младих, њих преко 200 хиљада нема ни на видiku никакав посао. Али то није све: крајем 2012. године бар 60.000 запослених је радило а да није добијало плату. То стање постаје – трагична нормалност. „Сваки трећи радник у Србији... не може да рачуна на редовну плату... (у приватном сектору) чак 480.000 запослених коверат у просеку чека два месеца, а са кашњењем плата до 30 дана суочава се и 170.000 радника из јавних предузећа“ (Вечерње Новости, 27. март, 2013).

Једина „добра вест“ за грађане Србије је што су сачували способност сналажења за свој опстанак ван зоне у којој би им „помагла“ оваква држава: „Људи у Србији преживљавају захваљујући сивој економији. Чак више од 650.000 је на различите начине анагажовано у сивој економији, а проценат оних који раде 'на црно' се стално повећава“ (Грк, 2012:175) . Јер по мерама статистике (иако се методологије стално

прилагођавају) обичан Србин је већ умро од глади. „Према званичној статистици просечна нето зарада у Србији износи 42.122 динара за август 2012. године, али тај просек 'одржавају' запослени у јавном сектору. Истовремено, потрошачка корпа је 58.000 динара... Међутим, објективно сагледавајући реална потрошачка корпа (храна, пиће, рачуни, одећа, обућа) за трочлано домаћинство вреди више од 100.000 динара“ (Грк, 2012:176) .

Последица је овог „заstraшујућег податка да је *индустријска производња* у Србији на око 40 одсто нивоа из 1989. године. А бруто домаћи производ (БДП) је за 32 одсто мањи него пре 30 година“ (Грк, 2012:172) . Укупни спољни дуг је „премашио 24,21 милијарде евра, што је 79,0 одсто БДП“. Када су „издаци за камату... три пута већи од укупног буџета за пољопривреду“ смртни отров дужничког ропства земљу оставља без наде.

VIII

Демократија у Србији, после две деценије, имплементирања стигла је до констатација имплементатора да – свест народа није у реду и да треба „мењати свест“. Мисионари крећу у велику офанзиву и почиње „одлучни бој“ после кога ће пред „европску породицу народа“ изаћи Нови Срби. Линколново наивно схватање („владавина народа, од народа и за народ“) у „демократском веку“ је дефинитивно превазиђено и данас је мисионарима јасно да је потпуно „анти-демократски“ сложити се са криком народа да с постранзицијским моделом позападњавања нешто није у реду. Време је да се он нацијама навлачи као „шпанска кошуља“.

Међутим, да „демократску културу“, упркос потпуној некритичности која ју у земљама транзиције прати, „кресе“ неподношљиве мане, сасвим је јасно, а и овлашна емпијска истраживања, која су крајпуташа те културе, ће то показати. Узећемо оно што се у модерној теорији зове „социјални капитал“ а што је у корелацији са теоријом о „политичкој култури“, и што се, упркос углавном недокучивој сложености, како тако квантификује и тако постаје подложно поређењима. „Социјални капитал“ чине три кључна елемента: „*национални идентитет* као мера поноса и вере у земљу; *тип друштвеног уређења* (задовољство грађана начином на који демократија или неки други политички систем функционише у земљи); генерално *поверење* у посебне и актуелне *институције* једне земље“ (Милошевић-Ђорђевић, 2012: 199). То доноси вредност „друштвене повезаности, која се огледа у мрежама повезаности, нормама и поверењу, што подстиче грађанско ангажовање. Социјални капитал је, тако, предуслов

постојања успешне заједнице и доброг управљања“ (Хејвуд, 2004 :397). То су „културни и морални ресурси“ душтва.

Иако су расправе о демократској култури седамдесетих и осамдесетих већ биле на споредном колосеку, оне су „обновљене почетком деведесетих, услед тежњи да се у Источној Европи, на рушевинама комунизма, успостави демократија“ (Хејвуд, 2004 : 381). Иначе, у то време се и у зрелим демократијама, као што је САД, све озбиљније разматрају „смањења социјалног капитала и грађанске ангажованости“. И то се почиње нормално третирати као „глобални феномен опадања поверења грађана у институције система“. Истраживања чији се резултати могу узети као репрезентативни „указују на високо неповерење... у амерички систем. Тако је 23% Американаца у категорији са најнижим поверењем у институције, 28% ... у средишњој категорији... док су остали са високим степеном поверења у систем. На питање да ли верују да влада ради оно што је исправно, 54% Американаца одговара са никада или понекад; док 63%... одговара да је влада руковођена интересима неколицине моћних људи“ (Милошевић-Ђорђевић, 2012: 201).

Кад су се западни мисионари, са тако нагриженим поверењем у систем који су „продавали“, појавили на европском Истоку то је једино могло да се претвори у карикатуру демократије. Вршен је велики спољни притисак док та друштва нису усвојила хаотични вишепартијски систем, бесциљне изборне процесе и неотесане форме владања, и док – што је најкарикатуралније, није наметнут NGO Sector, под два услова: да се унизе и маргинализују претходна „удружења грађана“ која су имала дугу традицију у тим друштвима и успостави нови позападњачени НВО или тзв. непрофитни сектор који је, у почетку дониран са Запада, а онда угуран на државне јасле – иако је наставио да следи логику испуњавања западних интереса. На тим основама је требало да израсте поверење у демократију као систем и да се укорени демократска култура. Ничега у томе није било што би импортовану демократију и цинични систем вредности могло да омили народу. Док би неки припадник народа припадао групацији која је имала директне користи од демократије (што обично значи инсталирање у власти и кориштење положаја до голог пљачкања држава и уз помоћ државних органа) дотле је његово поверење бивало високо, не би се могло с њим разговарати ни о чему другом, притисак да сви то прихвате био је главна црта те демократске креатуре. Како би та јединка изгубила положај у хијерархији, тако би напуштала и залудно губљење времена у партијским просторијама, и све се претварало у извињавајућа оправдања и дистанцирање од – своје демократске улоге.

Освета народа би бивала окретање леђа „реформаторима“ које су подржавале западне владе а који су свом народу увек испоручивале све горе реално стање и увек нова мада једнозначна оправдања: „реформе нису популарне“, „народ не воли велике резове“, морамо променити свест, итд. Западни аналитичари су пунили своја објашњења са све више цинизма и презира, западни званичници долазе у посете као да обилазе домове за младе преступнике. Док су у време хладног рата о Истоку говорило као о војном логору – све сиво и пуно опасног реда, али чврсто и респектибилно, данас се о источним друштвима говори као о циган-мали: ружни, прљави неки зли а други јадни, непоздани, недорасли правом реду; ту и тамо избије понеки тенисер, фудбалер, виолиниста, бацач кугле, али – све у свему, туга и јад.

IX

Истраживања у периоду од 2005. до 2012. у Србији показале да грађани верују у, са Запада импортоване демократске институције и вредности, таман колико Запад верује у приврженост тих експрес-грађана демократији. Најмање поверење грађана је „три стуба државе“, у владу, скупштину и судство. „Поверење... је мање од 20% током целог испитиваног периода.“ Више поверења, од 20-40% имају војска, председник републике и полиција. А највише је поверења у цркву. „У ову институцију има поверења преко 50% грађана... То је уједно и једина институција у првој групи“ (Милошевић-Ђорђевић, 2012: 206). И тај резултат је - упркос томе, или можда баш због тога, што позападњачени механизми и мисионари ретко пропуштају прилику да најоштрије оптуже Цркву за све и свашта, од „клерофашизма“ што је омиљена синтагма сваковрсних „либерала“, преко нехришћанске склоности богаћењу, до инсистирања на недвосмисленој тачности медијских инсинуација сексуалним изопаченостима.

И поред перманентне антитрадиционалне кампање и инсистирања на недокучивости и висини западних вредности на ранг- листи најнепопуларнијих у Србији воде НАТО (13%) и Хашки трибунал (13%). Политичке партије чије присуство у јавности надмашује све учеснике у јавном животу имају 18% подршке, а организације које би, по логици ствари, требало да буду директна еманација грађанске воље – НВО, имају тек 22% подршке грађана. Процена грађана да се Србија креће правим путем варира од 17% до рекордних 37% - ово друго су само удари кратког одушевљења кад је одобрена визна либерализација новембра 2009. или после промене најевропскије („Европа нема алтернативу“) демократске власти – маја 2012.

Шта је демократско у овој политичкој култури? Без сумње, управо отпор позападњавању које се представило у најгорој појавности. Народни отпор. Отпор који је по својој природи пасиван и неорјентисан са становишта кретања друштва. Он јесте поринут у традицију. Где би се уосталом укоренио? То је култура одбијања. Ирационална са становишта важећих праваца кретања и циљева.

Да ли је ово демократска култура? Ако се држите уџбеничких дефиниција – није. Чак је антидемократска. Али она јесте израз народне воље да се опире, доста ефикасно, успостављању западњачког генетски модификованог паразитског система. Отпор народа формализованом и туђим интересом дефинисаном „демократском путу“. И последица је да ту нема никаквог демократског резултата. Јер то би морало произвести некакву „веру у легитимитет“ (Макс Вебер). Британски социолог Дејвид Битем (*David Beetham*) констатује „да се за власт може рећи да је легитимна“ ако испуњава три услова: први, да се врши у складу са правилима – писаним или неформалним; други, ова правила морају бити успостављена на *заједничким веровањима* владе и оних којима се влада; трећи – легитимитет мора да буде изражен *пристанком оних којима се влада* (Хејвуд, 2004 : 403).

Легитимитет је у кризи и у зрелим демократијама, а у колонијалним демократијама се свео само на пропаганде поруке које прекривају простор и атакују на мозгове грађана. Правила су неоколонијама – октроисана, у процесу хармонизације. На самом почетку, у прабини од пада Берлинског зида, било је много више ослобођене наде него култивисаног веровања. Онда се демос повукао с јавне сцене, а елите концентрисане око власти као „профитног центра“ дале су се у дивљи лов у распојасаним приватизацијама, неконтролисаним распродајама и смутној транзицији. Њихова вера би се могла упоредити са вером пљачкаша банке у сеф који он празни. На крају је остало „пристајање“ из очаја у политичкој култури одбијања. Подноси се систем у који не верује ни петина грађанства, у којем и родитељи и деца уче да је „живот негде другде“, а потпуно јавно се легитимише као животни циљ „отићи одавде“.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Историја нас учи да се сваки друштвени застој, пре или касније, мора разрешавати. Како? Последњи међунаслов у десетом поглављу „Политичка култура, комуникација и легитимитет“, Хејвудовог капиталног дела „Политика“ – гласи: *Зашто се догађају револуције*. Просто: „Пошто легитимитет доприноси политичкој

стабилности и опстанку режима, када он нестане вероватан резултат је или прибегавање репресији или дубока политичка промена“ (Хејвуд, 2004 : 409). Или обоје, као целина друштвене акције .

Расправа о решењима није предмет овог рада. Само неколико напомена. Револуције од Славне (1688), Француске (1789) до Црвене (1917) и Кинеске (1949) се разликују од народног устанка или *coup d'etat* (преврата) по томе што “доведе до суштинских промена (промена самог политичког система), а не само до промене политике и владајуће елите“. Револуцијама су се најозбиљније бавили марксисти, али је и Алексис де Токвил говрио да је „најопаснији тренутак за лошу власт онај када покушава да се поправи“. Није ли ово баш „токвиловски моменат“? Али, сасвим извесно, револуције су сложени феномени за чије покретање је потребно више од латентног незадовољства униженог народа.

Литература

Berend, Ivan T (2013) *Europe in Crisis – Bolt from the blue?*, New York: Routledge

Грк, Снежана (2012) Економија понирања, Београд: *Српска политичка мисао*, број 4/2012. год. 19, vol. 38, стр. 171-196

Данилевски, Николај (1994), *Русија и Европа*, Београд: Службени лист СРЈ

Енцесбергер, Ханс Магнус (1980) *Немачка, Немачка између осталог*. Београд: БИГЗ

Хабермас, Јирген (1999) Бестијалност и хуманост – рат на граници права и морала, Београд: *Реч 1/55*, часопис за књижевност, културу и друштвена питања, октобар 1999, стр. 102- 106;

Хејвуд, Ендру (2004) *Политика*, Београд: Сlio

Хофбауер, Ханес (2012) *Наручена истина, купљена правда – колонијализам Европске уније*, Београд: Јасен

Крастев, Иван (2004) *Замка енфлексибилности – фрустрираана друштва, слабе државе и демократија*, Београд: Програм за развој УН, Београдски фонд за политичку изузетност

Липсет, Сајмур Мартин, Лејкин Џејсон М (2006) *Демократски век*, Београд: Alexandria Press

Милошевић-Ђорђевић, Јасна (2012) Параметар социјалног капитала: поверење грађана Србије у политичке институције, Београд: *Српска политичка мисао*, број 4/2012. год. 19, vol. 38, стр. 197- 212

Панарин, Александар С (2001) Народ без елите: между отчаянием и надеждой, Москва: "Наш современник", №11, 2001.; http://derzava.com/art_desc.php?aid=259#ixzz2PsCqQjYy

Реинерт С, Ерик (2006) *Глобална економија – како су богати постали богати и зашто сиромашни постају сиромашнији*, Београд: Чигоја Штамп

Саид, Едвард Л. (2000) *Орјентализам*, Београд: Библиотека XX век

Синклер, Аптон (1947) *Џими Хигинз*, Београд: Култура

Вратуша-Жуњић, Вера (2000) Трансформација критичке теорије у апологију у делу Јиргена Хабермаса, *Социолошки преглед*, вол. XXXIV (2000), по. 1-2, стр. 23-47;

Зиновјев, Александар (1999) *Велика прекретница*, Београд: Наш дом – L'age d' homme

Wippermann, Wolfgang (2007) An den slawische Barbaren blutige Rache nehmen – Über linken und rechten Antislawismus, Berlin: *Phase 2*, März 2007, [Nummer.25/2007]